

Millî Gelirin Bölüşümünde Ana Teorilerin Bir Panoraması^[*]

Jean MARCHAL

J. - B. Say 19. yüzyılın başında yayımladığı bir eserde iktisadî şöyle tanımlıyor: İktisat «Zenginliğin nasıl yaratıldığını, bölüşüldüğünü ve yoğaltıldığını» araştırır.

Günümüzün iktisatçıları bu tanıma kabul ederler mi? Pek sanmam. Acaba bu tanıma benzeyen başka bir tanımla yetinirler mi? Onu da sanmam. Ama şöyle bir tanımda anlaşabilirler. İktisat bilimi millî gelirin artışı ve bunun toplumun bireyleri arasında bölüşümünü belirten şartları inceleyen bir bilimdir.

Yukarıdaki ilk tanımla ikincisi arasında oldukça fark vardır. Birinci tanımdaki zenginlik kavramı ikinci tanımda millî gelir oluyor. Bu iki kavram gelişen kavramlar değildir. Yalnız ikinci tanımda malların hep birlikte yaratılması niteliğine dokunuluyor. Millî gelir belirli bir dönemde toplumun bireylerince yaratılan ürünün tümü oluyor. Çağımızın dinamik özelliğinden ötürü, toplumun emrine verilen ürün miktarının yıllar boyunca aynı kalacağını düşünmek abes olduğundan, yukarıdaki tanımda millî gelirin oluşumundan çok artışı üstünde duruyoruz. Günümüzde mal miktarının artması, hem de yeter bir hadde artması gerekmektedir. Ne halkın yaşama seviyesinin yükselmesi, ne de az gelişmiş ülkelere yardım gerekçesi tek başlarına böyle bir artışı icap ettirmez. Ayrıca Doğu ile Batı'nın iktisadî sistemleri arasındaki ölüm-kalım savaşı bu artışı zorlamaktadır.

Geriye önemli olan bölüşüm meselesi kalıyor. İhtiyaçların giderilmesi ve yoğaltım söz konusu olunca insan toplum içinde olsa bile

[*] Bu yazı, 1961 yılı martında fakültemizde verilmiş olan bir konferansın tercümesidir.

yalnızdır. İnsan eğlence gibi bazı hallerde bu işi toplulukla birlikte yapabilirse de beslenme, giyinme, barınma, ve hele lüks ihtiyaçlarının giderilmesinde tek başınadır. Genellikle bazılarının ihtiyaçlarının tatmini, bazılarının ihtiyaçlarının tatminini kısma demektir. Bütün ihtiyaçların tatmin edilebileceği bolluk hali ile, isteklerin bileisteye azaltılarak ancak belirli malların bunları tatmin edeceği hal dışındaki bütün sistemlerde üretilenlerin bölüşülmesi zaruridir.

Bundan dolayı, bütün toplumsal guruplar millî gelirin bölüşümü ile ilgilenmektedir. Günlük gazetelere bir göz atmak bunu anlamak için yeter. Her gurup eriştiği refah seviyesini korumak için çırpınmaktadır. Medeniyetin ilerlemesi ve bilginin yayılması ile yıldan yıla ihtiyaçlar arttığından her gurup kendi hayat seviyesini yükseltmeye çalışmaktadır. Asıl önemli olan, her gurup seviyesini kendine benzeyen gurubun hayat seviyesi ile mukayese ederek değerlendirdiğinden, kendi seviyesinin ötekilerinkine nisbetle daha yavaş artmasına tahammül edememektedir.

Bu mesele geniş guruplar olduğu kadar dar gurupları da meşgul etmektedir. Ücretli olanlar ücretli olmayanlarla çatışmaktadır aslında. Ama aydınlarla iş gücü, emekçilerle ihtisaslaşmış işçiler, işçilerle yönetici kadro mensupları, çeşitli dallardaki müteşebbisler, tek müteşebbislerle sermaye şirketleri, parayı elinde tutanlarla sermaye sahipleri de kendi aralarında çekişmektedir. Bu sebepten bölüşüm meselesi her gurubun iki elle sıkı sıkıya sarıldığı bir mesele olmuştur.

Bundan dolayı iktisat bilimi kurulmaya başladığı andan itibaren bölüşümle ilgilenilmesine şaşmamak gerekir. 18. yüzyılın sonundaki fizyokratların bu konuyla uğraşan ilk bilimsel okul olduğunu söyleyebiliriz. Dr. Quesnay ve çömezleri, bölüşüm meselesini modern şekliyle ortaya koymuşlardır denilebilir.

Quesnay ve çömezleri topluluğun gelirinin bütünüyle ilgilenmeyip, ulusu teşkil eden çeşitli sınıflar arasında bu gelirin nasıl bölüşüldüğünü araştırmaya koyulmuşlardır. Bu sınıflar sırasıyla: Tarım sınıfı, toprak ağaları sınıfı ve kısır bir sınıf olan ticaret ve sanatkârlar sınıfıdır.

Yazarlarının erdemlerine rağmen fizyokratik tahlil üzerinde durmayacağız. Bu tahlilde bölüşümü açıklamak için ele alınan millî gelir dar anlamda alınmıştır. Yani sadece tarım gelirleri söz konusudur. Bundan dolayı üretime katılan sınıflar yalnız tarım gelirine

göre tanımlanmıştır. Fizyokratlar her ne kadar tarımdan doğan gelirin nasıl bölüşüldüğünü açıklamaya çalışmışlarsa da bunu gerçek anlamı ile incelememişlerdir. Tarım sınıfı ile toprak sahipleri sınıfı arasındaki ilişkiyi belirtmek için fizyokratlar *fermage* kurumunu ileri sürmüşler, toprak rantının nasıl teşekkül ettiğini araştırmamışlardır. Kısır sınıfa düşen payı belirleyebilmek için, tarım ürünlerinin sanayi ürünleri ile mübadele edildiği söylenmiş, fakat modern deyimle iki kesim arasındaki ticaret hadlerini belirten etkenleri incelememişlerdir.

Yâni fizyokratlar bilmedikleri bir bölgenin sınırında kalabilmişlerdir. Çizdikleri harita 16. ve 17. yüzyılın haritalarına benzer. Ülkenin sınırları bellidir, fakat içerisi *terra incognita* olarak durmaktadır.

Fizyokratlardan sonra bu yolda bir çok adımlar atıldı. Tarihsel olarak klâsik teoriyi Marx'gil teori, Marx'gil teoriyi neo-klâsik teori takip etti. İktisadî düşüncenin gelişmesinde bu teorilerin dizisel bir sıra izlediği söylenemez. Her biri değişik yollardan yapılan denemelerdir. Şartlara ve yaratıcılarının eğilimine göre iktisatçılar değişik meseleleri gözmeğe çalışmışlardır. Klâsikler bölüşüm ile nüfus artışı, Marx'cılar bölüşüm ile teknik ilerlemelerin sebep olduğu iktisadî bünyenin evrimi, neo-klâsikler bölüşüm ile üretim (sektörlerinin verimliliği ve nihayet modernler (Keynes ve post-Keynes'ciler) bölüşüm ile büyüme arasındaki bağıntıları aramaya kalkmışlardır. Bütün bu görüşleri toplıyan bir sentez henüz yapılmamıştır. Bu zor işi başarmaya kalkışanlardan bazıları kabul edilebilirse de, bazılarının fikirleri münakaşa götürür.

Bugünlük dileğimiz sadece şimdiye kadar bize sunulan tezlerin bir panoramasını yapmak ve bunların ana hatlarını tesbit ederek, eleştirmektir. Şimdilik en eski tez olan klâsikleri bir kenarda bırakıyoruz. Bundan bir küçümseme çıkarmak doğru olmaz. Ricardo'ya hayranlığımız sonsuz olmakla beraber, zamanımız kıt. Ayrıca Malthus kanunlarına dayanan klâsik tez devamlı bir nüfus artışının yer aldığı bir toplumda, gelir paylarının evrimini açıklamaya çalışmaktadır. Bu kanun ise ileri sanayi memleketlerinde pek gözükmemektedir.

Analizimizin üçlü yüzü olacak. Birinci yüz Marx'gil, ikinci yüz neo-klâsik, üçüncü yüz ise Keynes'gildir.

I

Marx'gil teori klâsik teori gibi makro-ekonomik'tir. Marx'ın sahnesinde genellikle işçi ve kapitalistler bir arada oynamaktadır. Bazan bu sahnenin bir firmada geçtiği ve bu bakımdan analizin mikro-ekonomik bir özellik taşıdığı söylenir. Fakat Marx'da sözü edilen işçi ve kapitalistler hiç bir zaman bir kesim veya teşebbüse ait değildir. Bu kavramlar temsilî kavramlardır. Hem işçiler, hem de kapitalistler toplum içinde birer bütün olarak ele alınmışlardır.

Marx'ın incelediği toplum klâsiklerin gibi devinen, hareket eden bir toplumdur. Fakat her ikisinde devinmenin sebepleri ayırdır. Klâsiklerde toplumun kurumları ve bünyesi birer veridir. Bu veriler özel mülkiyet ve rekabet piyasasına dayanır. Devinme yalnız nüfus artışından ileri gelmektedir. Marx'da ise toplumun hem kurumları, hem de bünyesi değişebilir. Bu değişimin temeline teknik ilerlemede aramak gerekir. Bu bakımdan, Marx'ın analizi klâsik analizden daha derindir.

Bu ana noktayı kendine esas alan Marx bölüşüme katılan grupları belirlemeye çalışmaktadır. Klâsiklerin kurum ve bünyesinin değişmediği bir toplumu nazara aldıklarını söylemiştik. Onlara göre, üretime katılan her faktörün özelliğine göre gruplar birbirlerinden ayrılırlar. Paylarında meydana gelen bir değişikliğe doğrudan doğruya ilgili faktörde aramalıdır. Marx'da ise toplumun kurumları ve bünyesi devamlı olarak değiştiğinden, bölüşüme katılanların durumları, verilen kurumlara ve bünyeye göre tayin edilmelidir. Ona göre, bu bünye üretim araçlarının özel mülkiyeti ile tanımlanır. Bu hak mutlaktır, iktisadî hayata kamu kuvveti müdahale edemez. O vakit elde iki sınıf kalmaktadır. Bunlardan birinciler proleter olan, üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun olanlar, ikinciler ise kapitalist olup, bu mülkiyet hakkından yararlananlar. Birinciler ücret, ikinciler de artık - kıymet kazanır.

Bu şekli ile Marx'gil tez oldukça basittir. Karşımızda iki grup var: Üretim araçlarına sahip olan kapitalistler ile bunlardan yoksun olan proleterler. Tabiatıyla birinciler ikincileri sömürmektedir. Kapitalistler götürü olarak işçilere bir ücret vermekte, fakat imal edilen ürünün mülkiyetini ellerinde tutmaktadır.

Bu ücret hangi seviyede tesbit olur? Bu seviye asgarî geçinme haddi ile aynıdır. Niçin? Üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun ve aralarında rekabetin devamlı olduğu işçiler buna karşı gerçek bir direnme gösteremezler. Kapitalistler yalnız kendi menfaatlerini düşünür. Bu bencillik emek - gücünün ancak ayakta durabilmesine imkân verir. Bundan dolayı kapitalistler işçilere ölmeyecekleri ve zamanı gelince, yerlerini alacak çocuklarını geçindirecekleri kadar bir ücret verirler.

Bu tezden hareket eden Marx, iki ayrı zamanlı toplum dinamiğini kurmuştur. Marx, önce, kapitalist bir sistemle bölüşümün proleterler aleyhine gelişeceğine işaret etmiştir. 19. yüzyıl İngiltere'sinde olup bitenlerden duyulanan Marx, toplum içinde teşebbüslerin öneminin gittikçe arttığını ve bunların gün geçtikçe daha fazla sermaye kullandığını müşahede etmiştir. Bunun bir vargısı olarak küçük sanatlar ve ufak işletmeler bir gün ortadan kalkacak ve proleter saflarına geçeceklerdir. Halkın büyük bir çoğunluğu asgarî geçim seviyesinde yaşayacak, ufak bir azınlık olan kapitalistler ise daima artan artık - kıymet'i paylaşacaklardır.

Ergeç bir ihtilâl patlak verecek, üretim araçları millileştirilerek egemenlik emekçiler sınıfına geçecektir. Bundan sonra yeni bir bölüşüm sistemi bahis konusu olacaktır. Sosyalizm denilen safhada millî gelir herkesin emeğine göre bölüşülecektir. Artık sermayenin yarattığı kimsenin malı değildir. Kapitalistlerin çırttığı artık-kıymet ortadan kalkacaktır. Komünist safhada ise, teknik ilerlemeden dolayı fevkalâde artan millî gelir ve sosyalist safhanın hazırladığı yeni zihniyet herkesin ihtiyacına göre bir bölüşüm gerçekleşecektir.

Anlaşıldığı üzere —André Marchal'ın kelimeleriyle— Marx'cılık hem bir sistem dinamiği, hem de bir sistemler dinamiğidir. Bu dinamiğin millî gelirin bölüşümü ile sıkı bir ilgisi olduğu açıktır.

Marx'cı yapının klâsik yapıdan daha muhteşem olduğunu söyleyebiliriz. Hiçbir teorinin Marx'cı teori kadar genişliği yoktur. Hiç bir teori Marx'gil teori kadar bütün etkenleri içine alan bir tahlile girişmemiştir.

Fakat yukarıda geliştirilen tez tartışılabilir. Yalnız, bölüşüm alanında kalmak şartıyla iki itirazda bulunacağız.

İlki Marx'gil teoride ele alınan gurupların sayısıdır. Marx'a göre bunlar ikidir. Üretim araçlarının mülkiyetine sahip olup ol-

mamak gibi bir kıstasa vurulmuş, ücretli ve kapitalistlerdir. Marx'ın eserlerinin yayımlandığı tarihlerde bile bu ayırım tartışılmış ve köylü sınıfının varlığından söz edilmiştir. Buna karşılık Marx'ı savunanlar tarım kesiminin nisbî önemi azalmaktadır demişler ve bu kesimin sanayi kesimine yaklaştığını iddia etmişlerdir. Nitekim Marx'cular ücretli - kapitalist ikiliğinin varlığından asla şüphe etmemişlerdir.

Bizce asıl önemli olan mesele şudur: Marx'ın üzerinde dikkatle durduğu teknik ilerleme ve sermaye kullanımının gelişmesi, kendisi tarafından hiç bir zaman tahmin edilemeyen bir sınıf yaratmıştır. Bu sınıf müstahdem - memur ve teknikerler sınıfıdır. Ne müstahdem - memurlar ne de teknikerler sermaye sahibi değildir. İkisi de Marx'cı anlam ile ücretlidir. Fakat bu sınıf pahalıya mal olmuş uzun bir eğitim ve öğrenim safhası geçirmek zorunda kalmıştır. Eğitim ve öğretim ise bir yatırımdır. Daha etkin olabilmek için bazıları bu yatırıma katlanmaktadır. Müteşebbis kadar olmamakla beraber müstahdem - memur ve teknikerler bir bakıma kapitalisttir. Kazançlarının asıl ücretlilerin kazanç seviyesinin üstünde olduğu deneylerle sabittir. Bu kazanç hem ücret, hem de artık - kıymetten doğmaktadır. Aslında özdenli bir kazanç şeklidir.

Tarım gelirleri işe sokulmasa bile millî gelirin bölüşümüne yalnız iki sınıf katmak hatalıdır. Bundan dolayı Marx'cı taslak yetersizdir.

İkinci itiraz kurumlara ve bünyenin ele alınış tarzıdır. Marx'a göre devlet kuvveti iktisadî hayata hiç bir müdahalede bulunmaz. Tek görevi üretim araçlarının özel mülkiyette kalmasını sağlamaktır. Ayrıca devlet, işçiler arasındaki anlaşmaları önlemeye ve emek piyasasında serbest rekabetin yerleşmesine çalışmaktadır.

Fakat devlet kuvvetine rağmen geçmişteki deneyler bize sendikaların ücretlileri birleştirmeye çabaladığını göstermektedir. Aynı zamanda devlet pasif durumunu bırakarak, hizmetlerin fiyatına aktif bir şekilde müdahaleye başlamıştır. Ekonominin bazı kesimlerini millileştirerek bölüşüme katılan yeni bir sınıf yaratmıştır. Ayrıca millî gelirin bir kısmını vergi olarak alarak millî gelirin yeniden bölüşümünü gerçekleştirmektedir.

Bazı Marx'cular üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan müteşebbislerin devleti kolayca elde edebileceklerini savunmuştur. Müdahalelerle eski bölüşüm mekanizması bozulsa bile, bunun esas-

ta hiç bir şeyi değiştirmeyeceği iddia edilmiştir. Fakat bu tez, emek gücünün ancak asgarî geçinme haddinde teşekkül edeceği hususunda yanılmaktadır.

Söylediklerimize göre Marx'cı tezin karşılaşacağı bir hayli güçlük olabilir. Bu tez, *yeni gurupların* gelirlerinin nasıl ve hangi haddede oluşacağını açıklayamamaktadır. Ne müstahdem -memur, tekniker ve ne de devlet işlerinde çalışanların durumları bu tezin çerçevesine girebilir. Marx'cı tezde değişmekte olan kapitalizm içinde bu gurupların doğuşları tahlil edilmemiş ve durumları incelenmemiştir.

Kapitalist sistemde çekişmelerin şiddetlenmesi, eski sistemin değişerek yerini yeni bir sisteme terkedeceği nazariyesi ayrıca nazara alınabilir. Ama yeni gurupların doğumu ile ortaya çıkacak meseleler ve sistemin gelişme yönü önceden görülemez.

II

İnceliyeceğimiz neo-klâsik tezin görüşleri oldukça mütevazî. M. Menger, L. Walras, ve S. Jevons'un araştırmalarına dayanarak, J. B. Clark ve A. Marshall bu görüşleri geliştirmişlerdir. Özellikle teorinin salt şekli bu son yazarda tam olarak vardır. Hattâ yazılarında Keynes'i öneren düşüncelere rastlanmaktadır.

Neo-klâsiklerin en önemli niteliği bunun mikro-ekonomik bir görüş oluşudur. Bu ifade bazı anlaşmazlıklara yol açabilir. Neo-klâsik kavramlar mikro-ekonomiktir deyince şunu anlamaktayız : Bu okulun temsilcileri toplum çerçevesi içine yerleşmeyip, ortamı değişmeyen bir firmayı ele almışlardır. Firma ve değişmeyen ortam konutları birbirini tamamlamaktadır. Eğer ortamın sabit olmadığı farzedilirse, bunun nasıl değiştiğinin incelenmesi gerekecektir. Bu ise firmayı bırakıp, topluma geçmek demek olacaktır.

Bu çerçeve içinde neo-klâsik yazarlar millî gelirin, yâni her yıl üretilen mal ve hizmetlerin nasıl bölüşüldüğünü incelemeyip, bir firma tarafından üretilen mal ve hizmetlerin bu firmanın üretime katılan faktörler arasında nasıl bölüşüldüğünü araştırmışlardır. Yazarlar böyle bir analizin hiç bir mahzuru olamayacağını mikro'dan makro'ya geçişin pek kolay olduğunu iddia etmişlerdir.

Neo-klâsiklere göre bir malı üretebilmek için dört faktöre ihtiyaç vardır. Emek, sermaye, tabiat ve sonuncu olarak müteşebbinin görevi yâni *inisiyatifi* ele alıp üretim faktörlerini birleştirip, imâl edilen malı kârına zararına piyasaya süren bireyin tahsisi faaliyetleri. Bu dört faktörün dört ayrı tip geliri vardır: Ücret, faiz, rant ve kâr. Neo-klâsik teoriye göre bu dört gelirin seviyesi söz konusu edilen faktörlerin marjinal verimine göre oluşacaktır.

Bunu göstermek oldukça kolay. Bir faktörün, diyelim emeğin, geliri marjinal veriminden düşükse yalnız işe katılan ilk emek birimleri değil, en son, en az verimli olan emek birimi bile müteşebbise bir artık bırakır. Bundan dolayı müteşebbis munzam emek birimlerini işe almak yoluna gider. Tâ ki son işe alınan işçinin verimi ücret haddine eşit olsun. Bu noktada müteşebbis duracaktır. Çünkü bir emek gücü daha işe alınırsa, onun verimi ödenen ücret haddinden düşük olacaktır. Bu ise müteşebbislerin toplam kârının azalması demektir.

Sözü edilen tez çok ilginç, fakat bu tez bir firmanın üretiklerinin o firmada üretime katılanlar arasında nasıl bölüşüldüğü ile yetinmeyip, millî gelirin toplumun bireyleri arasında nasıl bölüşüldüğünü açıklamaya kalktığı anda belli başlı iki itirazla karşılaşabilir.

İlk itiraz şudur: Bir faktörün marjinal verimi ile bu faktöre ödenen gelir arasındaki eşitlik ancak firmanın tam rekabet halinde olmasına bağlıdır. Bazı engeller tam rekabeti bozarsa, her iki had arasında bir ilişik kalmakla beraber, aralarında bir ayrılık olabilir ve bu da bölüşümü etkiler. Teori bu mesele ile fazla uğraşmamıştır.

İkinci itiraz daha önemlidir. Mikro-ekonomiden makro-ekonomiye geçiş. Teori sabit bir ortamdaki firmalarda gelirin nasıl yaratıldığını incelemekle beraber bunların davranışlarının ortamı değiştirebileceği hesaba katmamıştır. Teori, firmaların birbirlerini etkileyen davranışları ile millî geliri nasıl yarattığını, içinde bulunduğu ortamı bozarak bunu nasıl değiştirebileceğini açıklayamamaktadır.

Meselâ emek arzını ele alarak bunu neo-klâsiklerin yaptığı gibi tahlil edelim. Her hangi bir firmada müteşebbis belirli bir ücret haddi ödeyerek belirli miktarda emek talep eder. Bu firma ücret

haddini yükseltirse belki de daha fazla emek kullanabilecektir. Bu neden böyle? Yüksek ücret haddi bazı işçileri eski teşebbüslerini bırakarak bu teşebbüse geçmesine sebep olabilir. Tabiatıyla yaptığımız varsayımlar bir yandan öteki teşebbüslerin ücretleri arttırmadığı ve öte yandan emek seyyalliğinin oluşudur.

X-eksenine emek miktarını, y-eksenine ücret haddini koyup bir diyagram çizersek soldan sağa doğru çıkan bir emek arzı eğrisi elde ederiz.

Bu böyle olmakla beraber, acaba her firma için sözü edilen emek arz eğrilerini topharak, çeşitli ücret hadlerinin değişmesi karşısında, işçilerin bütününe tepkisini gösteren piyasa arz eğrisini çizebilir miyiz? Muhakkak ki hayır.

Bütün firmaların birlikte ücret haddini yükselttiğini farzedelim. Bu durumda firmalar arasındaki kayma olamaz. Bireysel arz eğrilerinin bünyesi aşağıdan yukarıya çıkışı sebeplerini doğrulamakta ise de bu bütün için yanlıştır. Çünkü, bütün firmalar birlikte davranırsa, her firmanın içinde bulunduğu ortam değişir.

Bazı olgular mikro-ekonomi çapında neo-klâsiklerin tezini doğrularsa bile, bunlar o kadar ender ortaya çıkacaklar ki ihmal edilebilir. Ele alınan toplumda tam-kullanıma erişilmeden firmalar ücretleri yükseltirse emek arzı artacaktır. Tam-kullanıma varılınca, ücretlerin yükseltilmesi, ancak emeklilerle evli kadınların emek arzını arttırabilir. Bu ise sınırlıdır. Ücretlerin yükseltilmesi yabancı işçileri de memlekete çekecektir. Fakat bu, hükümetin hudutları açıp açmamasına, emek gücünü kabul edip etmemesine bağlıdır.

Neo-klâsik teorinin iktisatçıların girdi talebi dedikleri, firmaların faktör talebinin açıklanmasında önemli payı vardır. Bu teori ücret, faiz, ve kâr hadlerinin birbirlerine nazaran durumlarını açıklamaktadır. Yâni teori nisbî hadlerle uğraşmaktadır.

Bundan dolayı teoriden vereceğinden fazlası istenemez. Özellikle, makro-ekonominin meselelerini halletmede bir rolü olamaz. Ne millî gelirin büyüklüğü ve ne de bu gelirin farklı toplumsal guruplar arasındaki bölüşümü hakkında bize fikir verebilir. Meselâ, neo-klâsik teori ücretlerdeki genel bir yükseltimin kullanım hacmi üzerindeki tesirlerini bilemez. Bu ancak, firmanın ortamı içindeki tepkileri de hesaba katabilen yeni varsayımların konulması ile halledilebilir.

Emek artışı, üretim artışını, üretim artışı da millî gelir artışını gerçekleştiriyorsa gibi.

Ayrıca, neo-klâsik teori bazı munzam müâhazaları sistemine almadan hiç bir şeye yaramaz. Neo-klâsik teori firma çerçevesi içerisinde iş görür, millî çerçeve içinde pek geçerli değildir. Meselâ firmalar tarafından nakit olarak ödenen ücretlerde bir yükseliş olursa, bunun genel bir fiyat yükselişine sebep olacağını, bu yükselişin nakdî ücret yükselmesinden daha mı düşük yoksa daha mı fazla olacağını söyleyemez. Reel ücretlerin azalış çöğalacağını bildirmedigi gibi, millî gelirin bölüşümünü ücretliler lehine mi, aleyhine mi olduğunu kestiremez.

III

Modern teori, analizimizin üçüncü yüzüdür ve yukarıda bahsedilen meseleleri çözümllemek gayesini gütmektedir. Bu teori Boulding, Kalecky, Bayan Robinson ve Kaldor tarafından incelenmiştir. Teori, Alman iktisatçılarınun da ilgisini çekmiştir. Günümüzün Fransız iktisatçıları bu teoriyi çıkış noktası olarak kabul etmekte- lerse de bun uaşmak niyetindedirler.

Modern teori Keynes'i izlemektedir. Teorinin temsilcileri «Genel Teori» nin formüllediği yepyeni konutları kabul etmektedir. Meseleleri ele alış şekilleri mikro-ekonomik olmayıp makro-ekonomiktir. Belirli bir dönemde tasarruf ve yatırımların bağımsız olarak yapıldığı gözönüne alınmış, ayrıca çarpan ilkesi benimsenmiştir.

Modern teoriyi savunan nazariyecilere göre bölüşüm işlemi iki kısımda mütalâa edilebilir. İlk olarak, millî gelir ücret ve kâr arasında bölüşülür. İkinci olarak, ücretler değişik ücretliler guruplarınca, kârlar da değişik kâr guruplarınca yeniden bölüşülür. Maa-fatih, okulun temsilcilerinin inceleme konusu olarak ilk bölüşüm şekli üzerinde durduklarını söyliyelim.

Bu esaslar içinde ilk denemeyi 1951 de Boulding yapmıştır. Boulding bu denemesinde teşebbüs ve işletmeleri bir yana, kendi adlandırdığı «El Değistirme Faktörü» nü bir yana ayırıyor. El değistirme faktörü, teşebbüs ve işletmelerin birbirlerine yaptıkları menkul kıymet satışından, üretim ve yoğaltım için açılan kredilerden ve dividantların dağılmasından ibarettir. Boulding'e göre bu

faktör, millî gelirin ücret ve kâr olarak bölüşümünü etkileyip değiştirmektedir.

Haziran 1960 da Fransız Dili İktisatçılarının son kongresine verdiğim bir raporda bu teoriyi uzun boylu eleştirerek iki önemli itirazda bulunmuştum.

Birincisi, el değiştirme faktörünün kapsadığı elemanlar kendi başlarına yeterli bir otonomiye sahip değillerdir. Bu elemanlar, aslında açıklanması gereken millî gelirin bölüşümüne bağlıdır. Bu bakımdan teori işi yeni baştan ele almalıdır.

İkincisi ise, ileri sürülen model, ücretlerle yatırım ve yoğaltım, kârlarla yatırım ve yoğaltım arasında bir ikili fonksiyona bağlıdır. Bu fonksiyonların geçerli olabilmesi için fiatlar genel seviyesinin sabit oluşu varsayımının kabul edilmesi şarttır. Oysa, fiatlar genel seviyesinin değişmesi modern dünyada millî gelirin bölüşümünü bozan en önemli bir etkendir.

Boulding'deki yenileştirme çabalarına ne kadar hürmet edersek edelim, açtığı yolun pek ışıklı olduğunu söyleyemeyeceğiz.

Yapılan denemeler içinde en ilginç olanı şüphesiz Kaldor'ınkidir. Yazar bu çok modernlerde olduğu gibi, kısa ve uzun dönemi birbirinden ayırt ediyor.

Genellikle kabul edildiği şekliyle kısa dönem makine ve teçhizat, donatımın sabit olup tekniğin değişmeyeceği bir dönemdir. Keynes, yoğaltım miktarını belirlemek için tek bir yoğaltım eğsinimi kullanmışken, Kaldor iki ayrı eğsinim kullanmaktadır. Biri az tasarruf eden, çok harceden ücretlilere uygulanan kuvvetli bir eğsinimdir. Öteki ise, çok tasarruf eden, fakat az harceden kâr sahiplerine uygulanan düşük bir eğsinim. Bu yoldan Kaldor analizine bölüşüm olayını sokmaktadır.

Öte yandan Kaldor, modern sanayi memleketlerinde olageldiği müşahede edilen büyüme hareketi içinde kısa dönemi uzun dönemle iç içe farzetmektedir.

Kaldor, tündengelimli terimler kullanarak, bu esaslar içinde millî gelirdeki ücret ve kârın paylarının üç değişkene bağlı olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Bunlar sırası ile: Ücretlilerin tasarruf eğsinimi, kâr sahiplerinin tasarruf eğsinimi ve son olarak millî

gelirin yatırımlara ayrılan bir kısmı. Denklemler bu faktörlerin ne yoldan birleştiğini açıkça göstermektedir.

Bu denklemlere göre, ücretli ve kâr sahiplerinin tasarruf eğsini-
nimlerinin artışı, millî gelir içinde ücretlilerin payını yükseltip, kâr-
rın payını düşürmektedir. Buna karşılık millî gelirden yatırımlara
ayrılan kısmın artışı, buna paralel olarak kârların payını yüksel-
tip, ücretin payını düşürmektedir.

Kaldor bu analizden sonra kısa dönemden uzun döneme geçi-
yor. Bu dönemde toplumun bünyesine, ekonomideki rekabet dere-
cesi, sermaye katsayısı —yâni sermayenin değeri ile ürünün değeri
arasındaki bağ—, her iki gurubun tasarruf eğsinimleri, nüfusun
ayrışımı birer veri olarak alınmaktadır. Fakat yatırımların millî
gelire oranı değişmektedir.

Önemli olan bu oranın fiilen değişip değişmeyeceğidir. İki ayrı
varsayım ileri sürülebilir.

Ekonomi devamlı bir büyüme halinde ise millî gelirden yatı-
rımlara ayrılan kısım istikrarlıdır. Bu hâlin bir özelliği de millî ge-
lirdeki nisbî payların sabit olmasıdır. Yıldan yıla ücretlere ayrılan
pay ile bütün müteşebbislere ayrılan pay millî gelirle birlikte art-
maktadır. Bu artış ücretlerle kârlar arasındaki oranı bozmamak-
tadır.

Bu hâlin aksine, uzun dönemde büyüme dengesi gerçekleşmi-
yorsa, başka bir deyimle ekonomi devamlı olarak yükseliş ve alça-
lış safhalarından geçiyorsa, millî gelirin bölüşümündeki paylar yal-
nız mutlak olarak değil, nisbî olarak da değişecektir. Bu bazan üc-
retlilerin yararına, bazan da kârın yararına sürüp gider.

Tabiatıyla birinci hâl ikinciye tercih edilecektir. Fakat böyle
bir durumu gerçekleştirmek kolay mı?

Kaldor fevkalâde açık olarak, her ekonomide büyümenin âhen-
gini (devamlılığını) sağlayan bir *yatırım - millî gelir optimal haddi-
nin* olduğunu göstermiştir. Bu had ele alınan memleketteki müte-
şebbislerin cevvalliğine, dinamikliğine göre yüksek veya alçak ola-
bilir. Müteşebbisler yeni makine ve teçhizata taraftarlar mı? Yeni
üretim usullerini benimsemek istiyorlar mı gibi sorular bu cevval-
lığın bir kıstası olabilir.

Öte yandan, ödünç verenlerin devamlı büyümeyi gerçekleştirecek gerekli sermayeyi verip vermeyeceğini de bilmiyoruz. Ödünç verenlerin aşırı dilekleri olabilir. Ya da sermayelerini dondurma rizikosunu karşılayabilmek için maddî değerler —fabrika, makine— üzerinde bir hak talep edebilirler.

Yeni buluş ve keşiflerin yavaş yürüdüğü ve ödünç verenlerin likitlerden vazgeçmek için isteklerinin aşırı olduğu, bunu karşılamak için mutlaka reel değerlere yatırmak istedikleri bir memlekette, müteşebbislerin cevvaliği, ister istemez az olacaktır. Bu durumda ekonominin devamlı dengeli büyümesini sağlayacak yatırım- millî gelir optimal haddine erişilemeyecektir.

Kaldor'a göre çağımızın İngiltere'si bu durumdadır. İngilterede müteşebbislerin (dinamizm) cevvaliği yetersiz, ödünç verenlerin istekleri aşırıdır. Eğer devlet işe müdahale etmezse, yatırımlar haddi icap eden hadden daha düşük olacak, kısılmalarla desteklenen büyüme yavaşlayacak ve bunun bir vargısı olarak millî gelir içindeki, ücret ve kârların mutlak ve nisbî oranları değişecektir.

Bunun için Kaldor, yeni bir hareket plânı tavsiye ediyor. Devlet, rekabeti kamçulamak, yatırımları vergiden muaf tutmak, eski- miş makineleri çürüğe çıkarmak ve bu yoldan İngiliz müteşebbisine cevvaliğini kazandırmalıdır. Ayrıca halihazırda ödünç verenlerin istekleri aşırı olduğundan, hükûmet, fiatlar genel seviyesinin devamlı ve yavaş bir yükselişine katlanmalıdır. Bu ödünç verenlerce tahsil edilecek faiz haddini düşürecektir. Kaldor'a göre fiat yükselmeleri % 5 oranında olmalıdır. Bu yüzde hükûmet ve işçi sendikaları arasında yapılacak bir anlaşma ile tesbit olunabilir. Böylece hem emeğin verimi hesaba katılmış olur, hem de ücretlerin yükselişi makûl bir seviyede tutulur.

Yapılan analiz şüphesiz ilginç olmakla beraber, millî gelirin bölüşümü meselesine tam bir cevap verememektedir. Kaldor'a yapılacak itirazlar çeşitli olabilir. Biz zamanın kıt oluşundan ancak iki tanesi ile yetineceğiz.

İlk olarak, Kaldor'un analizinde millî gelir, sadece ücret ve kâr olarak iki geniş gurup tarafından bölüşülür.

Her hangi bir iktisat politikasından bahsedebilmek için meseleyi daha derinleştirmek ve başka gurupları da hesaba katmak doğru olur. Gerçek hayatta, tarım işletmeleri sanayi ve ticaret işletme-

leri ile çekişmekte, kamu kesimi işçileri özel kesim işçileri ile anlaşmamakta, yönetici kadrolar asıl emekçilerle çatışmaktadırlar. Bundan dolayı, somut bir analizde ele alınacak gurupları iyice tesbit etmek ve bu gurupları modele ithal etmek gerekecektir. Bize Kaldor'un modelinin bu tamamlayıcı guruplarla düzeltilebileceğini söyleyebilirler. Ama sanmıyoruz. Modeli yeni baştan kurmak gerekmektedir.

İkinci olarak, Kaldor'un modelindeki fiatlar genel seviyesinin değişmesi ile ilgili kısım, oldukça kopartılmıştır. Kaldor, fiatlar genel seviyesinin hükümet ile işçi sendikaları arasındaki bir anlaşma ile tesbit edilebileceğini söylüyor. Her iki kuvvet emeğin verim artışının müsaadesi nisbetinde ücretleri yükseltmek isteseler bile, fiatlar genel seviyesi sabit kalabilir. Bunun aksi olan hallerde, eğer ücretlerdeki yükseliş emeğin verimini aşarsa, fiatlar yükselir.

Fransa'da yapılan bütün incelemeler, fiatlar genel seviyesindeki bir yükselişin, sadece ücretlere bağlı olmadığını, bilâkis bütün toplumsal gurupların bu yükselişte bir payı olduğunu göstermiştir. Hangi gelir gurubundan gelirse gelsin, munzam gelir talebi verimi aşarsa fiatlarda bir yükseliş başlamaktadır.

Bundan dolayı, ücretli ve ücretli olmayanlar gibi yalnız iki gurubu hesaba katan bir analizin meselenin içyüzüne inebileceğine inanmıyoruz. Neden? Çünkü, türlü ücret gurupları ile ücretli olmayan guruplar arasında apaçık bir bağıntı vardır. Özel kesimde ücretlerin toplamı verilmişken, kamu kesiminin ücretlilerinin toplamı ancak bir asgarî ile bir âzamî arasında oynuyabilir. Buna benzer bir bağıntı da tarım kârları ile sanayi kârları arasında, faiz haddi ile kâr haddi arasında vardır. Bu bağıntıları bulamadan bir durum için «dengede» denilemez. Halinden hoşnut olmayan gurup hemen hak talep edecektir. Bunun vargısı maliyetlerden doğan bir enflasyon sürecidir.

Üçüncü ve son olarak, Kaldor'un bünyenin bütününe ve çeşitli piyasalarda rekabet derecesinin sabit oluşunu veri olarak alan tutumunu tenkit edebiliriz.

Geçmişin araştırılmasından şunu öğreniyoruz. Uzun dönemde, millî gelirden kendi payına düşenden memnun olmayan guruplar, gelirlerinin artış haddini yükseltmeye çalışacaklarına —ki bu hâl Kaldor'a göre maliyet enflasyonuna yol açar— ekonominin bünyesini değiştirmeye çalışmaktadırlar.

19. Yüzyılın ortasında millî gelirden paylarına düşeni az gören Fransız ve İngiliz işçileri aralarında sendikalar kurarak, hükûmetin müdahalesini talep etmişler, böylece emek piyasasında rekabet derecesini değiştirerek paylarını arttırmak yoluna gitmişlerdir. Tarım işçilerinin kendi paylarını tam olarak alamadıkları meselesine gelince: Onlar da verilen bünyeyi değiştirmeye çalışmışlar, sayıca kalabalık ve dağılık olduklarından doğrudan doğruya işe girişemeyip, hükûmete başvurarak piyasalarının denetlenmesini istemişlerdir.

Özetlersek, bugün klâsik teoriden bir şey beklenemez. Bu teori büyük sanayi memleketleri için bitmiştir. Ayrıca Malthus'un nüfus kanunu doğru değildir. Marx'cı teori mükemmel olsa bile her meseleyi açıklayamamaktadır. Günlük hayat bu teorinin aksine bölüşüm ile bünye arasındaki bağların daha karmaşık olduğunu göstermektedir. Neo-klâsik teori bir firma söz konusu edilirse kusursuzdur, fakat makro-ekonomi alanında pek az söz söyleyebilir. Tatbikattaki meseleleri çözemeyiz.

Geriye Keynes'gil teori kalıyor. Üstünlüğü makro-ekonomik oluşu ve millî gelirin büyümesi ile bölüşüm arasındaki bağıntıyı kurmasıdır. Fakat uzun dönemde fiatlar genel seviyesinin hükûmet ve işçi sendikalarının anlaşması ile ayarlanması basit bir görüştür. Toplumdaki her gurup bu seviyeyi etkilemektedir. Bu etkinin şiddet ve yönü o gurubun millî gelir içindeki payına bağlı. Ayrıca uzun sürede sermaye birikimi ve teknik geliştiğinden bünyenin aynı kaldığı ve rekabet şartlarının değişmediği söylenemez.

Aslında bölüşüme katılanların sayısını arttırarak, modeli yeni baştan kurmak gerekmektedir. Söylenilen yeniden kuruluş ancak hazırlık safhasında. Şimdilik Keynes'gil analizle yetiniyoruz.